

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEFD)

Bolu Abant İzzet Baysal University
Journal of Faculty of Education

2024, 24(2), 826 – 849. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2024..-1351192>

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Harita Becerilerine Yönelik Değerlendirilmesi*

Evaluation of Maps in Social Studies Textbooks for Map Skills

Aygül GÜRLER¹ ID, Gürcan GÜRGEN² ID,

Geliş Tarihi (Received): 28.08.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 02.04.2024

Yayın Tarihi (Published): 24.06.2024

Öz: Bu araştırmanın amacı, ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında kullanılan haritaların, harita becerisi kazandırmaya yönelik uygunluğunu tespit etmektir. Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı ile doküman incelemesi yapılmıştır. Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen Harita İnceleme Formu kullanılmıştır. Bu çalışmanın çalışma grubunu, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilen, 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında kullanılan Sosyal Bilgiler 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırma neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Yapılan değerlendirmede incelenen haritaların, harita temel unsurlarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Haritaların tarihinin ve veri kaynağının belirtilmediği, haritalarda kullanılan yazı puntosunun çok küçük olduğu ve renklendirilmesinde sorunlar olduğu görülmüştür. Harita becerilerinin geliştirilmesini destekleyen haritaların, gelişim dönemi özelliklerine uygun olarak ders kitaplarında yer verilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Harita, Sosyal bilgiler ders kitapları, Harita becerileri

Abstract: The research aims to determine the suitability of the maps used in the secondary school social studies textbooks in the learning of people, places and environments for gaining map skills. In this study, document analysis was carried out with a qualitative research approach. The Map Review Form developed by the researcher was used in the research. The study group of this study consists of Social Studies 5th, 6th and 7th grade textbooks accepted by the Ministry of National Education and used in the 2020-2021 academic year. As a result of the research, the following conclusions were reached: In the evaluation made, it was concluded that the maps examined, and the basic elements of the map were insufficient. It has been observed that the date and data source of the maps are not specified, the font size used on the maps is very small and there are problems in coloring. It is suggested that maps that support the development of map skills should be included in textbooks in accordance with the characteristics of the developmental period.

Keywords: Map, Social Studies textbooks, Map skills

Atıf/Cite as: Gürler, A. ve Gürgen, G. (2024). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların harita becerilerine yönelik değerlendirilmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (2), 806-849. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2024..-1351192>

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/aibuelt>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University– Bolu

* Bu makale, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü yüksek lisans tezi çalışmasından üretilmiştir.

¹ Sorumlu Yazar: Doktora öğrencisi Aygül Gürler, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, gurlera@ankara.edu.tr, 0000-0003-0400-9398

² Prof. Dr. Gürcan Gürgen, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, ggurgen@ankara.edu.tr, 0000-0003-0224-1644

1. GİRİŞ

Haritalar sanayi, madencilik, turizm, imar işleri, arsa yerinin tespiti, nüfus ve yerleşme gibi birçok alanda elde edilen coğrafi bilginin dağılışının gösteriminde, verilerin analizi, verilerin yorumlanması, dünya ile ilgili bilgilerin gelecek kuşaklara daha kalıcı ve yaygın aktarılmasında kullanılabilir (Bilgin, 2001; Çalışkan, 2020; Durmuş, 2020; Kidman & Chang, 2023; Sever, 2018). Harita becerilerinin geliştirilmesi ile birlikte analiz, sentez ve uygulama yapılması öğrencinin bilişsel gelişimine katkı sağlamaktadır (Ünlü, 2021). Haritaların günlük hayatta birçok alanda kullanımının artması, haritaları okuyabilmeyi ve harita becerilerini kullanabilmeyi gerektirmektedir.

Bir haritanın harita olarak adlandırılabilmesi için sahip olması gereken temel özellikleri belirtilerek çeşitli tanımları yapılmıştır (Doğanay, 1993). Ayrıca çeşitli araştırmacılar tarafından haritaların olguların mekân ile olan ilişkilerinin ortaya konulmasında etkili bir araç olduğu birçok kez dile getirilmiştir (Bednarz, Acheson, & Bednarz, 2006; Bilgin, 2001; Durmuş, 2020; İzbirak, 1992; Koç, 2013; Koç, 2020; Sarıgül, 2021; Ünlü, 2021). Coğrafi bilgileri kuramsal olmaktan çıkarıp somutlaştırılmasında, karmaşık fikirleri basitleştirerek gösterilmesinde, öğrencinin ilgisini çekerek farklı öğrenme stil ve ihtiyaçların desteklenmesinde haritalar kullanılabilir (Ünlü, 2014; Ünlü, Üçışık, & Özey, 2002). Haritalar kartograflar ile okuyucu arasında bir iletişim aracı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca haritalar, sayfalarca yer tutabilecek bilgilerin kodlanabileceği araçlardır (Koç & Aksoy, 2020). Sonuç olarak haritalar, hem bir öğretim aracı olarak kullanılan hem de hayatımızı birçok alanda kolaylaştıran, konuları somutlaştıran ve görselleştirilmesinde etkili ve kullanışlı bir araçtır. Bir harita bazı özelliklere sahip olmalıdır. Bir haritanın taşıması gereken nitelikler olarak doğruluk, tamamlık (noksansızlık), gayeye (amaca) uygunluk, açıklık ve anlaşılabilirlik, kolay okunabilirlik, nefaset (güzellik/estetiklik) ve güvenilirlik sayılabilir (Harita Genel Müdürlüğü, 2019; Kartal, 2021). Bir haritanın sahip olması gereken özelliklere harita elemanları denir. Beş temel harita elemanı vardır: harita başlığı, ölçek, harita anahtarı (lejan), coğrafi koordinat sistem, harita çerçevesi (Durmuş, 2020). Bu belirtilen temel harita elemanlarına ek olarak yön oku, lokasyon haritası, haritanın kaynağı ve haritanın projeksiyonu da haritalarda yer alan diğer unsurlardır (Koç, 2013). Her bir elemanın haritalarda gösterimi ile ilgili kurallar vardır. Ders kitaplarında kullanılan haritalar da bu kurallara uygun olmalıdır.

Ortaokul düzeyinde öğrencilere kazandırılacak harita becerileri

- Haritaları sınıflandırma
- Yüzölçümü ve nüfus bakımından ülke ve kıtaları tanımlama
- Meridyen, paralel, kutup noktalarını tanımlama,
- Kuzey ve güney yarım küreleri tanımlama
- Harita lejantından faydalanma
- Haritalar yapma
- Haritada sembollerle kodlama yapma
- Koordinat sistemini kullanma
- Harita üzerindeki uzaklık ve gerçek uzaklığı hesaplama

Şekil 1. Ortaokul düzeyindeki öğrencilere kazandırılacak harita becerileri

Beceri; “uygun olarak bir işlemi sonuçlandırma yeteneği” ve “maharet” olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2019). Bir araştırmacı tarafından beceri kavramı çeşitli alanlardaki “özel ustalık” olarak ifade edilmiştir (Doğanay, 1993, s. 109). Edinilen bilgilerin uygulamaya geçirilmesi, eğitim ve öğretimin önemli hedeflerinden biridir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Türkiye Yeterlilikler Çerçevesine uygun olarak

27 temel becerinin kazandırılması hedeflenmiştir (TC MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018). Diğer derslerle ortak olan beceriler ile birlikte sosyal bilgiler dersine özgü beceriler öğretim programında yer almaktadır. Harita becerileri çeşitli araştırmacılar tarafından tanımlanmış ve alt becerileri belirtilmiştir (Brown, 1986; Koç, 2021; McClure, 1992; Muir, 1985; Parker, 2018; Weeden, 2003). Sosyal bilgiler dersi öğrenme alanlarındaki okuryazarlık türlerinden harita okuryazarlık becerisinin 5 ve 6. sınıflarda “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında olduğu ifade edilmiştir (Duman & Tural, 2019). Kısaca harita becerisi, haritaları kullanabilme becerisi olarak ifade edilebilir. Kapsamı geniş ve üst düzey düşünme becerileri gerektiren bir beceridir. Haritalardaki çeşitli renk ve biçimdeki sembolleri okuyabilmek ve anlayabilmek, haritayı okuyabilmek, haritaları kullanarak bulunulan konumu ve yönü belirleyebilmek, haritaların ölçeğini anlamak ve kullanabilmek, haritada çeşitli ölçümleri (mesafe, alan) yapabilmek ve arazinin profilini çıkartabilmek ile edindiğimiz bilgileri kullanarak kendi haritalarımızı oluşturabilmek, bu becerinin önemli aşamalarıdır.

Öğrencilere gelişimsel özelliklerine uygun olarak her yaşta kazandırılabilir harita becerileri vardır. Türkiye’de temel harita kavramlarının öğretilme yaşı ile diğer ülkelerdeki durumun karşılaştırmasına yönelik bir araştırmada Avustralya, Bulgaristan, İngiltere, Macaristan gibi ülkelerde, harita kavramlarının daha erken yaşlarda öğretildiği tespit edilmiştir. Şili ve Endonezya’da olduğu gibi Türkiye’de harita ile ilgili kavramlara öğretim programlarında, 10-11 yaşından sonra yer verilmektedir. Somut işlemler döneminin başladığı 7 yaşından itibaren harita kullanılmaya başlanması, öğrencilerin gelecekte daha etkin harita kullanıcısı olmasına ve bu becerinin erken yaşlarda kazanılmasına katkı sağlayacaktır (Buğdaycı, 2012). Öğrenciler, soyut işlemler dönemine (12 yaş ve üzeri) ortaokulda girmektedir. Ortaokul düzeyinde öğrencilerin haritalarla yapabilecekleri beceriler Şekil 1’de gösterilmektedir (Koç & Aksoy, 2015). Buna göre profil çıkarma, alan ve eğitim hesaplama ortaokul düzeyindeki beceriler arasında yer almamaktadır.

Alanyazın taramasında harita becerilerinin çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri kullanılarak kazandırılmasına yönelik olarak (Aktürk, 2012; Ayas, Kaya, Taştan, & Özder, 2015; Başbüyük & Çıkkılı, 2002; Demiralp, 2006; Ögütveren, 2014; Schuit, 2011; Şendil, 2011; Şimşek, 2007; Üzümcü, 2007) çalışmaları tespit edilmiştir. Ayrıca belirtilenlere ek olarak çeşitli öğretim tekniklerinin harita becerilerinin kazandırılmasına yönelik (Akkuş & Kuzey, 2018; Beitlova, Popelka, & Vozenilek, 2020; Buğdaycı & Selvi, İlkokul Öğrencileri İçin Tasarlanan Haritaların Öğrenme Becerisine Katkısı, 2018; İnel, 2011; Kaldybekova, Aksoy, & Abdymanapov, 2021; Kuzey, 2016; Rane, John, & Murthy, 2020) çalışmaları yer almaktadır. Ders kitaplarındaki haritalara yönelik olarak (Abbak, 2016; Bekdemir & Polat, 2016; Buğdaycı, 2012; Buğdaycı & Bildirici, 2009; Göksel, 2007; Kara, Sezer, & Şanlı, 2018; Mercimek, 2021; Slomska, 2017; Uyanık, 2016); (Ünal & Özkaral, 2019; Ünal F. , 2008; Yalçın, 2019; Yalçınkaya, 2004) araştırmaları tespit edilmiştir.

1.1. Araştırmanın amacı

Dünyada ve Türkiye’de harita kullanımına yönelik çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalar içinde öğrencilerin ve daha ileri yaşlardaki kişilerin haritaları kullanamadıkları, anlayamadıkları, kendi basit haritalarını oluşturamadıkları sonucuna ulaşan araştırmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada bu durumun ders kitabı boyutu ele alınmaktadır. Ders kitaplarındaki haritalarla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmakla birlikte haritaların niteliklerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesine yönelik çalışmaların az sayıda olduğu görülmüştür. Bu araştırma ile ders kitabındaki haritaların temel niteliklerinin belirlenmesi ve haritaların harita becerilerine uygunluğunu tespit edilmesi, ders kitabı yazarları için pratik çözümler göstermesi bakımından katkısı olacaktır. “Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların niteliğinin harita becerisi kazandırmaya yönelik uygunluğunu tespit etmek” bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Araştırmanın genel amacı, ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında kullanılan haritaların harita becerisi kazandırmaya yönelik uygunluğunu tespit etmektir.

1.2. Araştırmanın önemi

Bu araştırmada ders kitaplarındaki haritaların, harita becerisi kazandırmaya yönelik uygunluk durumlarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Böylelikle ders kitaplarındaki haritaların, harita becerilerinin

geliştirilmesine yönelik özellikleri tespit edilerek, eksiklikleri belirlenip, bunların giderilmesi doğrultusunda öneriler getirilmesi düşünülmektedir. Bu araştırma ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki haritaların özellikleri incelenmiş ve harita becerilerine uygunluğu açısından değerlendirilmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Nitel araştırmalar “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalardır” (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 41). Nitel araştırmalarda toplanan verilerden yola çıkılarak kuram oluşturulur ve tümevarıma dayalı bir yaklaşım izlenir. Nitel araştırmalarda zengin betimlemeler yapılabilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2018, s. 253). Bu çalışmada doküman incelemesi tercih edilmiştir. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi kapsar” (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 189).

2.2. Araştırmanın çalışma grubu

Çalışma grubunu oluşturan ders kitapları, Talim Terbiye Kurulunun 18.04. 2019 gün ve 8 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ile 24.06. 2019 gün ve 1 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabıdır.

Çalışma grubunu oluşturan ders kitapları şunlardır:

- Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabı Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları (Evirgen, Özkan, & Öztürk, 2020)
- Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabı Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları (Yıldırım, Kaplan, Kuru, & Yılmaz, 2020)
- Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları (Açıl, Güvenç, Hayta, & Kılıç, 2020)

2.3. Veri toplama aracı ve süreci

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Ek 1’de verilen “Harita İnceleme Formu” kullanılmıştır. Harita İnceleme Formu harita unsurları, haritanın sayfada konumlandırılması, haritadaki bilgiler, öğretim programına uygunluğu, haritaların, harita becerilerine yönelik kullanımı olmak üzere beş bölüm olarak oluşturulmuştur. Harita İnceleme Formu oluşturulduktan sonra, konu ile ilgili üç uzmandan görüş alınmıştır. Beş bölüm ve toplam 38 maddeden oluşan Harita İnceleme Formu, uzman görüşlerine göre dört bölüm ve toplam 36 madde olarak son hali verildikten sonra Harita İnceleme Formu ile ön uygulama yapılmıştır.

Bu çalışmada veri toplamaya başlamadan önce çalışmanın planlaması yapılmıştır. Çalışmanın alanyazın taramasının yapılması, veri toplama aracının oluşturulması, uzman görüşlerinin ve etik kurul kararı gerektirmediğine dair izin alınması gibi tüm süreç ile ilgili iş-zaman planlaması ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Araştırmada veri toplama, nitel araştırmanın doğasına uygun olarak nitel veri toplama aracı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada araştırmanın amacı doğrultusunda sistemli, tarafsız ve bilimselliğe dikkat edilerek veri toplaması sağlanmıştır.

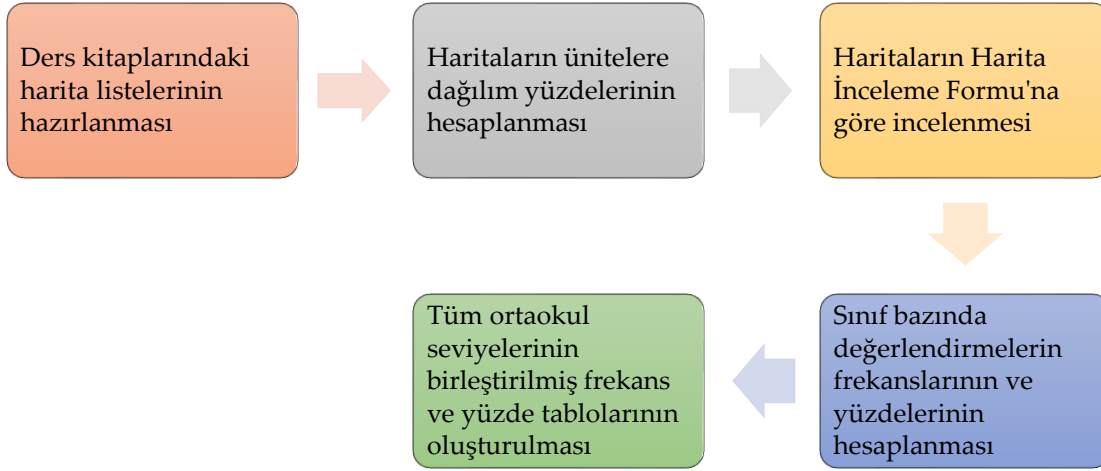
Bu çalışmada veri toplamaya başlamadan önce çalışmanın planlaması yapılmıştır. Çalışmanın alanyazın taramasının yapılması, veri toplama aracının oluşturulması, uzman görüşlerinin ve etik kurul kararı gerektirmediğine dair izin alınması gibi tüm süreç ile ilgili iş-zaman planlaması ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Araştırmada veri toplama, nitel araştırmanın doğasına uygun olarak nitel veri toplama aracı

kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada araştırmanın amacı doğrultusunda sistemli, tarafsız ve bilimselliğe dikkat edilerek veri toplaması sağlanmıştır.

2.4. Verilerin analizi

Araştırmada sosyal bilgiler ders kitaplarının insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının yer aldığı ünitelerdeki haritalar incelenmiştir. Bu araştırmanın veri setini teşkil eden haritaları incelemek için araştırmacının hazırladığı Harita İnceleme Formu kullanılmıştır. Ön uygulamada sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabındaki haritaların incelemesi yapılmıştır. Haritaların ikinci kez incelemesi yapılarak uygulama geçerliliği gözlemlenmiştir. Ayrıca benzer çalışmalardaki harita incelemeleri incelenerek, böylece harita değerlendirmelerinin karşılaştırması yapılmıştır. Benzer veya farklı noktaların olup olmadığına bakılmıştır.

Bu çalışmada haritaların değerlendirilmesi Şekil 2’de görüldüğü aşamalara uygun yapılmıştır. Her bir harita için bir form işaretlenmiş ve elde edilen bulgular bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Daha sonra sınıf düzeyinde her madde için toplam frekans ve yüzde oranları hesaplanmıştır. Tüm ana grup ve alt maddelerin ölçüm değerlerine yönelik tablolar hazırlanmıştır. Tablolar halinde sunulan bulgular, ders kitabından harita görselleri ile desteklenerek tartışılmıştır. Tüm haritaların frekans ve yüzde oranları hesaplanarak, haritaların genel özellikleri ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular, harita becerilerinin geliştirilmesine uygunluğu yönünden değerlendirilmiştir.

Şekil 2. Haritaların Değerlendirilmesinin Aşamaları.

2.5. Araştırmanın etik izni

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 12.02.2021

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 58

3. BULGULAR

Bu bölümde Harita İnceleme Formu kullanılarak incelenen haritaların niteliklerinin araştırma problemine yönelik ulaşılan bulguları yer almaktadır.

3.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Harita Unsurları Yönünden İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu bölümde harita unsurlarından harita başlığı ve çerçevesi, ölçek, lejant, coğrafi koordinat bilgileri, lokasyon haritası, harita renklendirmesi ve yön oku bilgilerine yönelik ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Tablo 1.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Harita Başlığı ve Çerçevesine İlişkin Bulguları

	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Haritanın başlığı uygun bir yerde ve belirgin olarak verilmiş mi?	28	100				
Haritanın çerçevesi var mı?	23	82			5	18
Haritanın başlığı harita için uygun mu?	26	93	2	7		

Harita Başlığı ve Çerçevesi: Tablo 1’de ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, harita başlığı ve çerçevesine ilişkin bulgular verilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında incelenen haritaların, harita başlığı genellikle haritanın altında, sol veya sağ kısmında resim yazısı gibi gösterilmiştir. 7. sınıf haritalarında harita başlığı haritanın üst kenarının orta kısmına, büyük harflerle yazılmıştır. “Haritanın çerçevesi var mı?” ölçütüne göre sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların %82 (f=23) bir çerçevesi olduğu, Şekil 3’de verilen harita gibi çerçevesinin olmadığı haritaların olduğu görülmüştür. “Haritanın başlığı harita için uygun mu?” ölçütünün değerlendirilmesine göre %93 (f =26) uygun bir başlığa sahiptir. Ancak harita başlığında kısaltma kullanılan haritanın olduğu görülmüştür.

Yanda Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün 21 Şubat 2018 tarihine ait hava tahmin haritasını görüyorsunuz. Harita incelendiğinde yurdumuzun farklı yerlerinde aynı gün içerisinde değişik hava olayları yaşandığı görülmektedir. Bu durum ülkemizde değişik iklim tiplerinin yaşanmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 3 Çerçevesi ve Yön Oku Olmayan Harita Örneği.

Harita İşaretleri (Lejant): Tablo 2’de ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, harita işaretlerine ilişkin bulgular verilmiştir. “Haritanın işaretler bölümü (lejant) var mı?” ölçütüne göre sosyal bilgiler ders kitabının İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki altı haritanın harita işaretleri (lejant)

Şekil 5. Harita İşaretleri Bölümü Okunmayan Harita Örneği.

“Haritanın işaretler bölümünde belirtilen semboller anlaşılır ve okunaklı mı?” ölçütü ile ilgili bulgulara göre haritaların %46 (f=13) oranında okunabilir işaretler bölümüne sahiptir. Ancak diğer haritalar yeterince okunaklı ve anlaşılır değildir. Semboller çok küçük olduğundan haritalar tam olarak anlaşılmamaktadır.

“İşaretler bölümünde kullanılan sembollerin her biri, harita üzerinde kullanılmış mı?” ölçütüne yönelik haritalar incelendiğinde %64 (f=18) oranında haritanın işaretler bölümünde kullanılan her bir işaret harita alanında kullanılmıştır. İşaretler bölümündeki ülke sınırları, ülke sınırının nehir üzerinde olduğu işaretlemeler harita üzerinde kullanılmamıştır.

“Haritanın işaretler bölümünde belirtilen renkler (yükseklik-derinlik basamakları ve semboller) anlaşılır mı?” ölçütünün %64 (f=18) evet olduğu görülmüştür. 5. sınıf deprem riski haritasında renk geçişleri yeterince anlaşılır olmadığı, 6. Sınıf tarım ürünleri haritasında ise tarım ürünlerinin sembollerinin renklerinin ayırt edilememektedir.

“Haritadaki işaretlerin sayısı sınıf düzeyine uygun mu?” ölçütünün %57 (f=16) oranında evet seviyesinde olduğu görülmüştür.

Tablo 3.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Harita Ölçeğine İlişkin Bulguları

	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Haritada ölçek belirtilmiş mi?	27	96			1	4
Haritada kesir ölçek var mı?					28	100
Haritada çizgi ölçek var mı?	27	96			1	4
Haritanın ölçek değeri/işareti görünür bir yerde mi?	26	92	1	4	1	4
Haritanın ölçeği konuda gösterilmesi gereken alana uygun mu?	24	86	2	7	2	7

Ölçek: Tablo 3’de ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, harita ölçeğine ilişkin bulgular verilmiştir. “Haritada kesir ölçek var mı?” ölçütünün tüm haritalar için hayır olduğu görülmüştür. Ders kitaplarında kesir ölçeğin hiç kullanılmadığı, büyük oranda çizgi ölçeğin kullanıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. (Şekil 6)

3.1 - Avrupa Fiziki Haritası

Şekil 6. Ölçeği ve Haritadaki Yazıları Okunamayan, Lejant-Harita Uyumu Olmayan Harita Örneği.

Tablo 4.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Yön İşaretine İlişkin Bulguları

	Evet		Kısmen		Hayır	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Haritada yön işareti var mı?	26	93	2	7		
Haritadaki yön işareti görünür ve anlaşılır bir şekilde belirtilmiş mi?	26	93	2	7		

Yön İşareti (Yön Oku): Tablo 4’de ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, yön işaretine ilişkin bulguları verilmiştir. “Haritada yön işareti var mı?” ölçütüne göre yön işareti bulunan (%93) oranında olduğu görülmüştür. “Haritadaki yön işareti görünür ve anlaşılır bir şekilde belirtilmiş mi?” ölçütüne göre incelendiğinde; genellikle anlaşılır ve görünür bir biçimde yön oku haritalarda kullanılmıştır. 7. sınıf sosyal bilgiler haritalarında en çok dikkat edilen özelliştir.

Tablo 5.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Coğrafi Koordinat Bilgilerine İlişkin Bulguları

	Evet		Kısmen		Hayır	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Haritada coğrafi koordinat bilgileri var mı?	4	14	1	4	23	82
Haritadaki koordinat bilgileri amaca uygun ve anlaşılır bir biçimde düzenlenmiş mi?	3	11	1	4	24	86

Coğrafi Koordinat Bilgileri: Tablo 5’de ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, coğrafi koordinat bilgilerine ilişkin bulguları verilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafi koordinat bilgileri için gerekli unsurlar haritalarda gösterilmediği, paralel ve meridyen dairelerinin gösterildiği haritalarda soluk renkli çizildiği, derecelerinin de gösterilmediği bulgularına ulaşılmıştır. Haritalarda en dikkat edilmeyen unsurlardan biri olmuştur.

Tablo 6

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Lokasyon Haritasına İlişkin Bulguları

	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Haritada lokasyon haritası verilmiş mi?	1	4	27	96		
Lokasyon haritası anlaşılır ve yeterli büyüklükte mi?	1	4	27	96		
Lokasyon haritasının konumu doğru mu?	1	4	27	96		

Lokasyon Haritası (Yer Bulduru Haritası): Tablo 6’da ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, lokasyon haritasına ilişkin bulguları verilmiştir. “Haritada lokasyon haritası verilmiş mi?” ölçütünün değerlendirilen haritalara göre, sosyal bilgiler 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında lokasyon haritası hiç kullanılmamıştır.

Tablo 7.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Harita Renklendirmesine İlişkin Bulguları

	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Haritadaki renkler belirgin ve ayırt edilebiliyor mu?	21	75	4	14	3	11
Haritadaki renklerin baskı kalitesi iyi mi?	23	82	2	7	3	11

Harita Renklendirilmesi: Tablo 7’de ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, harita renklendirmesine ilişkin bulguları verilmiştir. “Haritadaki renkler belirgin ve ayırt edilebiliyor mu?” ölçütünün %75 ve “Haritadaki renklerin baskı kalitesi iyi mi?” ölçütlerinin %82 evet olduğu görülmüştür. Sosyal bilgiler 5. ve 6. sınıf ders kitaplarındaki İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki haritalarda kitap baskı kalitesi nedeniyle haritadaki renkler birbirinden ayırt edilememektedir. Ayrıca baskı kalitesi ve kullanılan renk tonlamaları harita üzerindeki yazıların okunurluğunu etkilemektedir. Genellikle canlı renk tonları ile birlikte koyu tonlamalı renkler tercih edilmiştir. Hava tahmin haritasının zemin rengi olarak mavi kullanılmıştır. Şekil 5’de verilen haritada tarım ürünlerinin renklerinin seçiminde birbirine yakın renk tonlamaları ve bazı tarım ürünlerinde ise soluk gri renkler tercih edildiği için sembollerin ayırt edilebilmeleri zorlaşmaktadır. Baskı kalitesi yeterince iyi olmadığından sembolleri harita alanında bulmak ve anlamak oldukça zordur.

3.21: Türkiye Tarım Ürünleri Haritası

Şekil 7. Harita Renklendirmesine Yönelik Örnek.

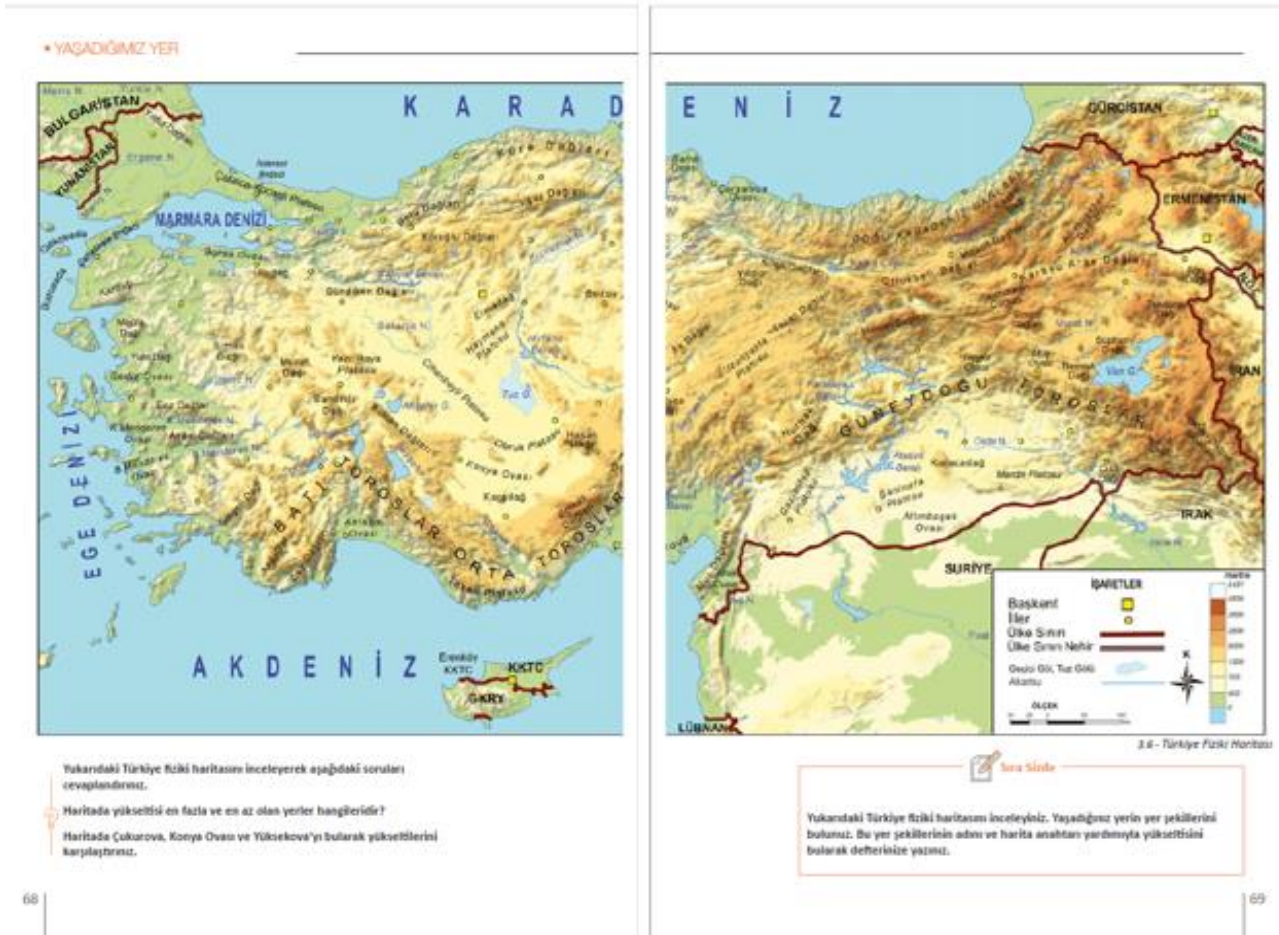
Tablo 8.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Sayfada Konumlandırılmasına İlişkin Bulgular

	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Haritanın sayfadaki yeri uygun seçilmiş mi?	26	93	1	4	1	4
Harita sayfada tüm unsurları ile görünüyor mu?	27	96			1	4

3.2.Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Sayfada Konumlandırılmasına İlişkin Bulgular

Tablo 8’de ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, sayfada konumlandırılmasına ilişkin bulgular verilmiştir. “Haritanın sayfadaki yeri uygun seçilmiş mi?” ölçütüne göre %93 evet, %4 kısmen ve %4 hayır olduğu tespit edilmiştir. “Harita sayfada tüm unsurları ile görünüyor mu?” ölçütü ile ilgili sadece bir haritanın konumlandırılmasında hata olduğu görülmektedir. Şekil 8’de iki sayfayı kaplayan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki Türkiye Fiziki Haritasının orta kısmı tam olarak görülüp anlaşılammaktadır. Bu durumda cilt arasında kalan yerler ile ilgili sorulan soruların yanıtlanmasında güçlük yaşanacaktır.

Şekil 8. Düzgün konumlandırılmayan harita örneği

3.3.Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Haritadaki Bilgilerine İlişkin Bulgular

Tablo 9’da ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, harita bilgilerine ilişkin bulgular verilmiştir. “Haritada verilen bilgi ve birimlerin (Dağ, akarsu, yükselti, yerleşme...) işaretlemeleri doğru yapılmış mı?” ölçütüne göre haritalar incelendiğinde; %75 evet bulgusuna ulaşılmış, ünite içinde kullanılan Türkiye Fiziki Haritasında (5. sınıf) dağ, ova, plato gibi yerler harita üzerine doğru işaretlenmiş

ama işaretlenen şehirlerin isimleri yazılmadığı görülmüştür. “Haritadaki yer isimleri vb. doğru yazılmış mı?” ölçütünün ise %89 evet olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye Fiziki Haritası (5. sınıf) tamamlanmadan eksik bırakılmıştır. İl merkezi işaretlemeleri yer isimleri de belirtilmeden yapılmış, sadece Hakkâri hem il merkezi hem ismi işaretlenmemiştir. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının 112. sayfasındaki Türkiye Fiziki Haritasında Meşeli Dağları, Rize il merkezi, Rize Dağları, Murat Dağı ve Emir Dağı işaretlemeleri doğru yapılmamıştır. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının 113. sayfasındaki Türkiye Fiziki Haritasında doğudaki ülke sınırları hatalı çizilmiş ve yükseklik basamaklarına uygun olarak harita tasarımı yapılmamıştır. Türkiye Ovaları Haritasındaki (6.sınıf) ovaların haritaya işaretlemeleri, Iğdır’daki ülke sınır çizgisi ve Sakarya Ovası yerine Sakarta Ovası yazılması gibi hatalar söz konusudur. Harita Türkiye Platoları Haritasında (6.sınıf) Ardahan platosunun yerinin gösteriminde hata vardır. “Haritadaki yazı ve işaretlemeler okunaklı mı?” ölçütüne göre yapılan değerlendirmede kısmen ve hayır toplamı olarak %36 olduğu görülmüştür. Haritaların güvenilirliğini gösteren özelliklerinden biri de haritanın kim tarafından veya hangi kurum tarafından hazırlandığının belirtilmesidir. Bu bağlamda “Haritanın kaynağı belirtilmiş mi?” ölçütü incelenmiş ve %14 oranında evet sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında araştırma konusunu teşkil eden İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki haritaların %86 oranındaki haritanın kaynağını gösterilmediği sonucuna ulaşılmıştır. “Haritanın tarihi belirtilmiş mi?” ölçütü ile ilgili ulaşılan bulgulara göre; %14 oranında, %86 oranında hayır olduğu görülmüştür. “Ekonomik faaliyetler... gibi özel haritalarda ilgi çekici resim, şekil vb. kullanılmış mı?” ölçütüne yönelik bulgular incelendiğinde %21 oranında ilgi çekici resim içerdiği görülmüştür.

Tablo 9.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Harita Bilgilerine İlişkin Bulgular

	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
Haritada verilen bilgi ve birimlerin (Dağ, akarsu, yükselti, yerleşme...) işaretlemeleri doğru yapılmış mı?	21	75	4	14	3	11
Haritadaki yer isimleri vb. doğru yazılmış mı?	25	89	1	4	2	7
Haritadaki yazı ve işaretlemeler okunaklı mı?	18	65	6	21	4	14
Haritada verilen bilgiler güncel mi?	27	96	1	4		
Haritanın kaynağı belirtilmiş mi?	4	14			24	86
Haritanın tarihi belirtilmiş mi?	4	14			24	86
Ekonomik faaliyetler... gibi özel haritalarda ilgi çekici resim, şekil vb. kullanılmış mı?	6	21	1	4	21	75
Amaca ve sınıf seviyesine göre gereksiz bilgi-ayrıntı var mı?	2	7	1	4	25	89

3.4.Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların, Öğretim Programına ve Kazanıma Uygunluklarına İlişkin Bulgular

Tablo 10’da ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların, öğretim programı ve kazanıma uygunluklarına ilişkin bulguları verilmiştir. “Kullanılan harita dersin kazanımına uygun mu?” ölçütü ile ilgili olarak %79 oranında evet, %11 oranında hayır ve % 11 bulgularına ulaşılmıştır. “Kullanılan harita yaş grubuna uygun mu?” ölçütü ile ilgili olarak %79 oranında evet, %14 oranında kısmen ve %7 oranında hayır bulgusuna ulaşıldığı görülmektedir.

Tablo 10.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Öğretim Programına ve Kazanıma Uygunluklarına İlişkin Bulgular

	Evet		Kısmen		Hayır	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Kullanılan harita dersin kazanımına uygun mu?	22	79	3	11	3	11
Kullanılan harita yaş grubuna uygun mu?	22	79	4	14	2	7

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu bölümde sosyal bilgiler ders kitaplarındaki İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki haritaların, harita becerilerinin kazandırılmasına ilişkin uygunluğunun değerlendirilmesine yönelik elde edilen sonuçlar alanyazına göre tartışılmıştır. Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritalar, harita unsurları (harita başlığı ve çerçevesi, harita işaretleri, ölçek, yön oku, coğrafi koordinat bilgileri, lokasyon haritası, harita renklendirmesi), haritaların sayfada konumlandırılması, haritadaki bilgiler, öğretim programına ve kazanıma uygunluk yönünden incelenmiştir. Araştırmacılar tarafından ders kitaplarındaki haritaların sayıca az, niteliklerinin yetersiz olduğu dile getirilmiştir (Buğdaycı & Bildirici, 2009; Darakçı, 2016; Havelková & Hanus, 2018). Yapılan araştırmada ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanındaki haritaların, niteliklerinin yetersiz ve sayıca az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ders araç gereçlerinin oluşturulmasındaki temel ilkelere göre ders araç gereçleri kusursuz ve bilgi içeriği doğru olmalıdır (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2016; Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2019). Haritaların sahip olması gereken noksansız olma özelliğine (Harita Genel Müdürlüğü, 2019) uygun olmadıkları görülmüştür. Harita becerilerinin kazandırılabilmesine katkı sağlayabilmek için ders kazanımlarına uygun olarak harita sayısının ve haritaların nitelikleri üst düzeye ulaştırılmalıdır.

İncelenen haritaların önceki çalışmalarda gibi bir harita başlığına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mercimek, 2021; Uyanık, 2016). Mevcut bulgular gösteriyor ki ders kitaplarındaki haritaların, bir başlığa sahip olduğunu ancak başlık yazımına yönelik hataların olduğunu göstermektedir. Harita başlığı görünür bir biçimde haritanın amacına uygun olarak açık ve net bir başlık halinde olmalıdır (Bilgin, 2001; Demiralp, 2009; Durmuş, 2020).

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan haritalarda çerçevesi olmayan haritalar olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarındaki haritalar yer aldığı sayfalarda iç içe iki çerçeve yerine tek ve ince bir çerçeve ile gösterilebilir (Bilgin, 2001). Harita alanının anlaşılabilmesi ve çocukların gelişimsel dönemlerine uygun olması için harita çerçevelerinin ders kitaplarında gösterimi beceri gelişimine daha fazla katkı sunacaktır.

Harita becerilerinin geliştirmenin aşamalarından biri sembollerin anlamaktır (McClure, 1992). Harita unsurlarından harita işaretleri (lejan) incelenmiş ve en çok eksikliklerin haritaların bu bölümünde olduğu görülmekle birlikte ders kitaplarındaki haritalarda genellikle bir lejan olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mercimek, 2021; Uyanık, 2016). Bu verilere göre haritalarda bir lejanın olmaması durumu haritalardaki eksikliklerden biridir. Diğer çalışmalardan farklı olarak lejan bölümünün daha ayrıntılı inceleme yapılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: Haritalarda, harita verileri ile harita işaretleri bölümünde verilen sembol ve işaretler hususunda eksikliklerin olduğu görülmüştür. Haritalardaki "sembollerin netliğine" dikkat edilmelidir (Slomska, 2017, s. 72). Alanyazına göre harita becerilerinden haritaların okunabilmesi becerisi için semboller tanımlayıp, sözlü ve yazılı olarak ifade edilebilmelidir (Koç, 2021). Harita işaretleri bölümünün açıkça görünmesi, sembollerin anlaşılır ve okunabilir olması, işaretler bölümündeki tüm sembollerin haritada kullanılması, bu bölümde kullanılan renklerin anlaşılabilirliği, sınıf düzeyine uygunluğu yönündeki değerlendirmelerde haritaların temel bir unsurunun yanlışlıklara sahip olduğu görülmüştür.

Haritanın en temel unsuru olan ölçek, haritada uygun ve görünür bir yerde, sade bir şekilde mutlaka belirtilmesi gerekir (Bilgin, 2001; Sever, 2018). Haritaların ölçek ile ilgili nitelikleri yönünden

değerlendirilmesinde benzer çalışmalarındaki (Mercimek, 2021; Uyanık, 2016) gibi incelenen haritaların bir ölçeğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Haritalarda en dikkat çeken ölçek ile ilgili olgu hiç kesir ölçek kullanılmamış olmasıdır. Haritalarda çizgi ölçek kullanımı tercih edilmiştir. Önceki çalışmalarda incelenen haritalarda kesir ölçeğin de kullanıldığı tespit edilmiştir (Demir & Atasoy, 2018). Son yıllarda basılan kitaplarda bu yönde bir farklılık söz konusudur. Bir haritanın küçültme oranını gösteren ölçek, bir haritayı krokiden ayıran, haritanın en önemli aslı ögesidir. Ölçeği olmayan bir çizim harita olarak nitelendirilemez. Bu nedenle haritanın ölçeği uygun bir biçimde gösterilmesi gerekmektedir. Ayrıca ölçek harita üzerinde kesir ölçek gösterimi dışında çizgi ölçek olarak gösterilebilmektedir. Öğrenciler ders kitapları dışında kullandıkları farklı kaynaklarda çizgi ölçeğin gösterimi ile karşılaşabilirler. Bu nedenle ders kitaplarında ölçeklerin farklı gösterim şekillerinin bir arada verilmesi ile öğrencilerin bu gösterim şekilleri ile tanışmalarına, göz aşinalığının artmasına ve beceri geliştirmenin ileri aşamalarına katkı sağlayabilecektir.

Haritada yön bulma becerisinin geliştirilmesi için haritalar bir yön okuna sahip olmalıdır. Yapılan çalışmalarda ise yön oku ve ölçeği belirtilmeyen haritaların olduğu ifade edilmiştir (Bekdemir & Polat, 2016; Mercimek, 2021; Uyanık, 2016; Ünal & Özkaral, 2019; Ünal & Ünal, 2012). İncelenen haritaların %93 oranında bir yön okuna sahiptir. 7. sınıf ders kitabı haritalarında yön oku en çok dikkat edilen harita niteliklerindedir.

Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafi koordinat bilgileri %82 oranında kullanılmamıştır. Bu bilgilerin bulunduğu haritalarda, coğrafi koordinat çizgileri ve dereceleri küçük boyutlu, soluk bir biçimde yer almıştır. 7. sınıf düzeyinde coğrafi koordinat bilgileri en çok dikkat edilmeyen unsurlardandır. Sosyal bilgiler 6. sınıf düzeyinde konum ve koordinat belirleme becerisine yönelik kazanımın gerçekleştirilmesi, ders kitabında kullanılan haritalarla mümkün görünmemektedir.

Harita kullanıcılarının haritada gösterilen bir noktanın dünya veya ilgili coğrafi alanın yerinin tespitinde kullanılan lokasyon (yer bulduru) haritası ders kitaplarında %96 oranında kullanılmamıştır. Ders kitabındaki konularda kullanılacak olmasına rağmen haritalara ait bu unsur ders kitaplarında eksik olarak yer almıştır.

Haritaların renklendirilmesine yönelik incelemede haritalardaki renklerin %75 oranında belirgin olduğu, kısmen ve hayır düzeyindeki haritaların toplam oranının %25 olduğu görülmüştür. İncelenen haritaların renklendirilmesi ile ilgili sorunlar olduğu görülmektedir. Baskı kalitesine yönelik değerlendirmede ise %82 oranında iyi olduğu, anlaşılabilirliği etkileyecek düzeyde kötü haritaların olduğu görülmüştür. Haritaların baskı kalitesinin kötü olduğu, kartografik tasarımında hatalar olduğu belirtilmiştir (Buğdaycı & Bildirici, 2009). Bir diğer çalışmada ise %35 oranında uyumlu renklere sahip olmadığı, baskı kalitesinin kötü olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mercimek, 2021). Benzer bir sonuca ulaşan bir diğer çalışmada ise 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler kitabında kullanılan bazı haritaların okunaklılığı zayıf ve baskı kalitesi birbirinden farklı olduğu, baskı kalitesinin iyi olmaması nedeniyle görüntü kalitesinin iyi çıkmadığı ifade edilmiştir (Metin Göksu & Taşyürek, 2016). Harita okuma becerisinin kazandırılabilmesi için haritaların renklerinin anlaşılır olması gerekmektedir. Öğrenciler haritayı incelemeye başladığında verilerin haritada dağılımını rahatlıkla anlamalı ve yorum yapabilmelidir. Anlaşılmayan ve okunamayan bir harita, beceri kazandırılmasına katkı sağlamayacaktır.

Sayfada konumlandırılması yönünden değerlendirilen haritalar, tüm unsurları ile görünür bir yerde bulunmaktadır. İncelenen bir haritanın görünürlüğünde sorun olduğu görülmüştür. Bu bakımdan haritaların sayfadaki yerleşimlerinde tüm unsurları ile görünür olmasına, metinlerin arasına sıkıştırılmadan sayfada yer almasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Bilgilerin doğru olması, kaynak gösterilmesi, bilimsel yaklaşım, ders kitabının bilimsel bir niteliğe sahip olmasını etkilemektedir (Mozakoğlu, 2020). Haritadaki bilgilerin anlaşılması sadece coğrafyada değil günlük yaşamda da faydalıdır (Weeden, 2003). Bu nedenle doğru bilgiler içermelidir. Haritada verilen bilgi ve birimlerin doğruluğu ve yer isimlerinin doğru biçimde yazılıp yazılmadığı incelendiğinde çeşitli

yanlılıkların olduğu görülmüştür. Haritada kullanılan yazı stili ve puntosu estetik, okunabilir olmalıdır (Bilgin, 2001; Yıldırım S. , 2021). Haritalardan faydalanmayı olumsuz etkileyen özellik, haritadaki yazı ve işaretlemelerin okunaklı olmamasıdır. Yapılan bir araştırmada yetişkinler için basit metinlerde yazı boyutu 9-11 punto olarak belirlenirken, haritadaki minimum yazı tipi boyutu 6 puntodur (Slomska, 2017). İncelenen haritalarda 6 puntodan küçük yazı boyutları kullanılmış olması okunurluğunu etkilemiştir. Haritaların niteliklerinin öğretmen görüşüne göre değerlendirildiği bir çalışmada haritaların okunabilirliklerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yalçın, 2019). Haritaların güvenilirliğini etkileyen önemli bir husus haritanın veri kaynağı ve tarihinin belirtilmesidir. İncelenen haritalarda görülen önemli eksiklikler bu bilgilerin belirtilmemiş olmasıdır. Haritaların verilerin kaynağı, güncel ve bilginin doğru olması haritanın güvenilirliğini etkilemektedir (Kartal, 2021). Amaca uygun olmayan, gereksiz ve yorucu ayrıntılar içeren bir materyal beklenen katkıyı sağlayamayacaktır (Aksoy & Demirci Şenkal, 2021). Ders kitaplarında kullanılan haritaların amaca ve sınıf seviyesine göre gereksiz bilgi-ayrıntı durumu %89 oranında hayır olduğu görülmüştür.

Haritaların kazanıma uygun olmamasının nedenleri; haritalarda bilgi yanlılıklarının olması, haritaların konunun amacına uygun seçilmemesi, temel harita unsurlarına sahip olmaması ve öğrencilerin gelişim düzeyine uygun olmamasıdır. Sonuç olarak haritalardaki eksikler öğrencileri, öğrenmeyi ve beceri edinmelerini olumsuz etkileyecektir.

Araştırma sonuçlarına göre öneriler şunlardır: Ders kitabı yazım komisyonlarının içinde kartografların görev alması veya Harita Genel Komutanlığı'ndan destek alınması haritaların kusursuz hazırlanmasına katkı sağlayacaktır. Ders kitabındaki etkinliklerin akıllı tahta ile uyumlu etkileşimli olması harita becerilerinin geliştirilmesini destekleyecektir. Öğretmenlerin harita becerilerine yönelik mesleki yeterliliklerini tespit eden çalışmalar yapılması, güncel haritalara dijital olarak ulaşılabilecek biçimde (karekod vb.) ders kitaplarının düzenlenmesi, ders kitabına tek bir sayfada yer alacak biçimde ve ders kazanımlarına uygun olarak belirlenen haritalar (Türkiye Fiziki Haritası, Dünya Fiziki Haritası, Dünya Siyasi Haritası, Dilsiz Haritalar) eklenmelidir.

Kaynakça/Reference

- Abbak, A. C. (2016). Sosyal Bilgiler Dersi Harita Okuma ve Yorumlama Becerisinin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine göre İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi. 10 6, 2019 tarihinde alındı
- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A., & Kılıç, S. (2020). Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı. (E. Koçoğlu, Dü.) Ankara: MEB Devlet Kitapları Özgün Matbaacılık.
- Akkuş, Z., & Kuzey, M. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Harita ve Yön Becerilerine Sahip Olma ve Bu Becerileri Yaşama Aktarabilme Durumları Üzerine Bir Değerlendirme. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(218), 201-234. 10 26, 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/39856/472058> adresinden alındı
- Aksoy, B., & Demirci Şenkal, A. (2021). Görsel İletişim Aracı Olarak Haritalar. H. Koç, & A. Ergün içinde, *Bilginin Görsel İfadesi: Haritalar* (s. 34-56). Ankara: Pegem Akademi.
- Aktürk, V. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Animasyon ve Dijital Harita Kullanımının Öğrencilerin Mekan Algılama Becerilerine Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Kocatepe Üniversitesi. 10 26, 2019 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Ayas, C., Kaya, H., Taştan, B., & Özder, A. (2015). Google Earth Görüntülerinin ve QGIS Açık Kaynak Kodlu CBS Yazılımının Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılması. *Marmara Coğrafya Dergisi*(32), 43-60. 12 6, 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3464> adresinden alındı
- Başbüyük, A., & Çıkkılı, Y. (2002). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Coğrafya Konularında Çalışma Yaprağı ve Dilsiz Harita Kullanımının Öğrenci Motivasyon ve Başarısı Üzerine Etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*(16), 29-38. 10 26, 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/maruaebd/issue/361/2572> adresinden alındı
- Bednarz, S. W., Acheson, G., & Bednarz, R. S. (2006). Maps and Map Learning in Social Studies. *Social Education*, 70(7), 398-432. 10 28, 2019 tarihinde https://go.gale.com/ps/retrieve.do?tabID=T002&resultListType=RESULT_LIST&searchResultsType=SingleTab&hitCount=11&searchType=AdvancedSearchForm¤tPosition=9&docId=GALE%7CA155400700&docType=Article&sort=Relevance&contentSegment=ZGPP-MOD1&prodId=ITOF&pa adresinden alındı
- Beitlova, M., Popelka, S., & Vozenilek, V. (2020). Differences in Thematic Map Reading by Reading by Students and Their Geography Teacher. *ISPRS International Journal of Geo-Information Int. J. Geo-Inf*, 9(9), 492. doi:10.3390/ijgi9090492
- Bekdemir, Ü., & Polat, S. (2016, Güz). Sosyal Bilgiler 5. Ve 6. Sınıf Ders Kitaplarında Harita Kullanımı. *Sosyal Bilimler EKEV Akademi Dergisi*, 20(68), 363-382. 08 27, 2020 tarihinde <http://www.ekevakademi.org/DergiTamDetay.aspx?ID=703> adresinden alındı
- Bilgin, T. (2001). Genel Kartografa II. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Brown, R. G. (1986). Map, Globe, and Graphing Readiness Activities: Developing Universal Thinking Skills. *The Social Studies*, 77(6), 229-233. doi:<https://doi.org/10.1080/00377996.1986.9957432>
- Buğdaycı, İ. (2012). İlköğretimde Harita Kullanımı Üzerine Bir İnceleme (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi. 10 9, 2020 tarihinde alındı
- Buğdaycı, İ., & Bildirici, İ. Ö. (2009). Harita Kullanımının Coğrafya Eğitimindeki Önemi. T. H. Odası (Dü.), 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı. içinde Ankara. 10 28, 2019 tarihinde https://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/f489f642a0ddb10_ek.pdf adresinden alındı
- Buğdaycı, İ., & Selvi, H. Z. (2018). İlkokul Öğrencileri İçin Tasarlanan Haritaların Öğrenme Becerisine Katkısı. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 7(2), 672-684. doi:DOI: 10.28948/ngumuh.444694
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (24. b.). Ankara: Pegem Akademi.

- Çalışkan, O. (2020). Coğrafya Eğitimi ve Arazi Çalışmaları (3 b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Darakçı, S. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Harita Kullanımı. Mehmet Akif Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 3(4), 15-31. 06 28, 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/pub/ebed/issue/22328/239289> adresinden alındı
- Demir, Y., & Atasoy, E. (2018, Aralık). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2017) Değerlendirilmesi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(2), 753-780. doi:DOI: 10.19171/uefad.505647
- Demiralp, N. (2009). Haritalarla Öğrenme. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(4), 955-973. 10 28, 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26109/275087> adresinden alındı
- Demiralp, N. (2006). Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Geliştirilmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi. 10 26, 2019 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Doğanay, H. (1993). Coğrafya'da Metodoloji Genel Metodlar ve Özel Öğretim Metodları. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Duman, B., & Tural, A. (2019). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Okryazarlık Becerileri Açısından İncelenmesi. ICOESS 2019 3rd International Congress of Eurasian Socail Sciences (s. 88-94). Bodrum/Muğla: ICOESS. 07 03, 2021 tarihinde alındı
- Durmuş, E. (2020). Küre ve Harita Bilgisi. H. Akengin, & İ. Dölek içinde, Genel Fiziki Coğrafya (s. 73-126). Ankara: Pegem Akademi.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J., & Öztürk, S. (2020). Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı. (S. Elmacı, A. Altun, & A. Beldağ, Dü) Ankara: MEB Devlet Kitapları Özgün Matbaacılık.
- Göksel, O. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi. 10 6, 2019 tarihinde alındı
- Harita Genel Müdürlüğü. (2019, Kasım 11). Haritanın Tanımı, Özellikleri ve Sınıflandırmalar. Harita Genel Müdürlüğü: <https://www.harita.gov.tr/images/egitim/genelharitacilik.pdf> adresinden alındı
- Havelková, L., & Hanus, M. (2018). The Impact of Map Type on the Level of Student Map Skills. Cartographica, 53(3), 149-170. doi:<https://doi.org/10.3138/cart.53.3.2017-0014>
- İnel, Y. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğrencilerin Ölçek Kullanma Becerilerinin Geliştirilmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi. 10 15, 2020 tarihinde alındı
- İzbrak, R. (1992). Coğrafya Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kaldybekova, R., Aksoy, B., & Abdymanapov, B. (2021). Impact of Activity-Based Map Literacy Skills Teaching on Academic Achievement Levels of Secondary School Students in Kazakhstan. Review of International Geographical Education (RIGEO), 11(1), 151-167. doi:10.33403/rigeo.853728
- Kara, H., Sezer, A., & Şanlı, C. (2018). Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Haritaların Kullanımı. International Journal of Geography and Geography Education, 38, 20-39.
- Kartal, F. (2021). Haritalarda Aranılan Özellikler ve Haritaların Sınıflandırılması. H. Koç, & A. Ergün içinde, Bilginin Görsel İfadesi: Haritalar (s. 92-112). Ankara: Pegem Akademi.
- Kidman, G., & Chang, C.-H. (2023). Maps and geographical education to encourage the joy of learning for all. International Research in Geographical and Environmental Education. doi:10.1080/10382046.2023.2231282
- Koç, H. (2013). Harita Beceri Düzeyleri İle Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi Üzerine Bir İnceleme. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(4), 17-32. doi:10.12780/UUSBD210
- Koç, H. (2020). Coğrafya Öğretiminde Haritalar ve Atlasların Kullanımı. A. Sezer içinde, Coğrafya Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı (s. 119-146). Ankara: Pegem Akademi.
- Koç, H. (2021). Haritalar Nasıl Görülür, Algılanır ve Yorumlanır? H. Koç, & A. Ergün içinde, Bilginin Görsel İfadesi: Haritalar (s. 358-386). Ankara: Pegem Akademi.
- Koç, H., & Aksoy, B. (2015). Harita Becerileri ve 11-14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Yapabilecekleri Harita Becerileri. M. Safran içinde, Sosyal Bilgiler Öğretimi (4 b., s. 361-387). Ankara: Pegem Akademi.
- Koç, H., & Aksoy, B. (2020). Coğrafya Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı (3 b.). (Adem Sezer, Dü) Ankara: Pegem Akademi.

- Kuzey, M. (2016). Ortaokul Öğrencilerinin Harita ve Yön Okuryazarlığı Üzerine Bir İnceleme (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi. 10 25, 2020 tarihinde alındı
- McClure, R. W. (1992). A Conceptual Model for Map Skills Curriculum Development Based Upon A Cognitive Field Theory Philosophy (Yayınlanmamış Doktora Tezi b.). Oklohama State University, Oklohama, United State of America. 12 23, 2019 tarihinde alındı
- Mercimek, Y. (2021). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Coğrafi Haritaların Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi b.). Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi. 12 24, 2021 tarihinde alındı
- Metin Göksu, M., & Taşyürek, Z. (2016). Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğrencilerin Gelişimsel Düzeyine Uygunluğunun İncelenmesi. Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 11(3), 1753-1768. doi:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9415>
- Mozakoğlu, M. (2020). Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik. Ö. Demirel, & K. Kiroğlu içinde, Ders Kitabı İncelemesi (4 b., s. 116-137). Ankara: Pegem akademi.
- Muir, S. P. (1985). Understanding and Improving Students' Map Reading Skills. The Elementary School Journal, 86(2), 207-216. doi:<https://doi.org/10.1086/461444>
- Öğütveren, M. (2014). Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Coğrafya Konularının Öğretiminde Google Earth Programının Başarıya Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Giresun: Giresun Üniversitesi. 10 26, 2019 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Parker, W. C. (2018). İlkokul ve Ortaokullarda Sosyal Bilgiler Eğitimi (14. Baskıdan Çeviri b.). (F. Zayımoğlu Öztürk, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.
- Rane, A., John, V. N., & Murthy, S. (2020). GeoMaps: An Interactive Application to Enhance Map Comprehension Skills of Students. 2020 IEEE 20th International Conference on advanced Learning Technologies (ICALT), (s. 254-258). Tartu, Estonia. doi:10.1109/ICALT49669.2020.00083
- Sarıgül, O. (2021). Yaşantımızın Vazgeçilmez Araçları: Haritalar. H. Koç, & A. Ergün içinde, Bilginin Görsel İfadesi:Haritalar (s. 1-32). Ankara: Pegem Akademi.
- Schuit, W. (2011). A Method for Teaching Topographic Map Interpretation. Journal of Geography, 110(5), 209-211. doi:<https://doi.org/10.1080/00221341.2011.549497>
- Sever, R. (2018). Harita Bilgisi (Kartografya). H. Yazıcı, & N. Koca içinde, Genel Coğrafya (s. 176-203). Ankara: Pegem Akademi.
- Slomska, K. (2017). Evaluation of selected maps used in early school education in Poland and proposal of a new solution. Polish Cartographical Review, 49(2), 67-77. doi:10.1515/PCR-2017-0006
- Şendil, S. (2011). İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Üç Boyutlu Plastik Kabartma Haitanın Öğrenmeye Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi. 10 26, 2019 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Şimşek, N. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretiminde CBS Temelli Uygulama ve Etkinliklerin Öğrenci Başarısı ve Derse Karşı Tutumuna Etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi. 10 26, 2019 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2016, 01 12). MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. Ders Kitapları DB: <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ders-kitaplari-db/dosya/9> adresinden alındı
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2019, 08 26). Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları İle Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları. Ders kitaplarının İncelenmesi: <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ders-kitaplari-icin-dokumanlar/dosya/32> adresinden alındı
- TC MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara: TC. Milli Eğitim Bakanlığı. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden alındı

- Türk Dil Kurumu. (2019). Güncel Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Uyanık, C. (2016). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının, Harita Okuma Becerisi Açısından Analizi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.
- Ünal, A. V., & Özkaral, T. C. (2019). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Ders Kitaplarının Harita Kullanımı Açısından İncelemesi. 1. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı (s. 167-178). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları. doi:ORCID: A.V.Ü. 0000-0001-6438-6545; T.C.Ö. 0000-0003-4595-816X
- Ünal, F. (2008). İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası Ünitesinde Geçen Haritaların Kullanılabilirlik Düzeyi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi. 7 19, 2019 tarihinde alındı
- Ünal, F., & Ünal, M. (2012, Kış). Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (1924-2005) ve Ders Kitaplarında (2005-2010) Harita Okuma Becerisi. Milli Eğitim(193), 165-183. 06 28, 2021 tarihinde alındı
- Ünlü, M. (2014). Coğrafya Öğretimi (1 b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Ünlü, M. (2021). Harita Becerileri. H. Koç, & A. Ergün içinde, Bilginin Görsel İfadesi: Haritalar (s. 388-420). Ankara: Pegem akademi.
- Ünlü, M., Üçışık, S., & Özey, R. (2002). Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Haritaların Önemi. Marmara Coğrafya Dergisi(5), 9-25. 10 28, 2019 tarihinde <http://dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/2435> adresinden alındı
- Üzümçü, N. O. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğrenme Yöntemiyle Kazandırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi. 10 06, 2019 tarihinde alındı
- Weeden, P. (2003). Learning through maps. D. Tilbury, & M. Williams içinde, Teaching and Learning Geography (s. 168-179). London and New York: RoutledgeFalmer.
- Yalçın, E. (2019). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Haritaların Nitelikleri ve Kullanılabilirlik Düzeylerine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Giresun Örneği). Giresun: Giresun Üniversitesi.
- Yalçınkaya, E. (2004). İlköğretim okulu 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların nitelikleri ve kullanılabilirlik düzeylerine ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri (Kayseri örneği). Ankara: Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). 9 24, 2020 tarihinde alındı
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10. Baskıdan Tıpkı 11. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H., & Yılmaz, M. (2020). Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı. (S. Elmacı, & M. B. Yılar, Dü) İzmir: MEB Devlet Kitapları Çağlayan Matbaası.
- Yıldırım, S. (2021). Harita Özellikleri, Ögeleri, Tipografik unsurlar ve Tasarım İlkeleri. H. Koç, & A. Ergün içinde, Bilginin Görsel İfadesi: Haritalar (s. 57-90). Ankara: Pegem Akademi.

EKLER

Ek-1. Harita İnceleme Formu

HARİTA İNCELEME FORMU

	Evet	Kısmen	Hayır
HARİTA UNSURLARI			
1. Haritanın Başlığı ve Çerçevesi			
1.1. Haritanın başlığı uygun bir yerde ve belirgin olarak verilmiş mi?			
1.2. Haritanın çerçevesi var mı?			
1.3. Haritanın başlığı harita için uygun mu?			
2. Harita İşaretleri (Lejant)			
2.1. Haritanın işaretler bölümü (lejant) var mı?			
2.2. İşaretler bölümü haritadaki verilere uygun hazırlanmış mı?			
2.3. Harita işaretleri bölümü açıkça görünüyor mu?			
2.4. Haritanın işaretler bölümünde belirtilen semboller anlaşılır ve okunaklı mı?			
2.5. İşaretler bölümünde kullanılan sembollerin her biri, harita üzerinde kullanılmış mı?			
2.6. Haritanın işaretler bölümünde belirtilen renkler (yükseklik-derinlik basamakları ve semboller) anlaşılır mı?			
2.7. Haritadaki işaretlerin sayısı sınıf düzeyine uygun mu?			
3. Ölçek			
3.1. Haritada ölçek belirtilmiş mi?			
3.2. Haritada kesir ölçek var mı?			
3.3. Haritada çizgi ölçek var mı?			
3.4. Haritanın ölçek değeri/işareti görünür bir yerde mi?			
3.5. Haritanın ölçeği konuda gösterilmesi gereken alana uygun mu?			
4. Yön işareti (Yön oku)			
4.1. Haritada yön işareti var mı?			
4.2. Haritadaki yön işareti görünür ve anlaşılır bir şekilde belirtilmiş mi?			
5. Coğrafi Koordinat Bilgileri			
5.1. Haritada coğrafi koordinat bilgileri (Ekvator, paralel, meridyen, enlem, boylam vb.) var mı?			

5.2. Haritadaki koordinat bilgileri amaca uygun ve anlaşılır bir biçimde düzenlenmiş mi?			
6. Lokasyon Haritası (Yer Bulduru Haritası)			
6.1. Haritada lokasyon haritası verilmiş mi?			
6.2. Lokasyon haritası anlaşılır ve yeterli büyüklükte mi?			
6.3. Lokasyon haritasının konumu doğru mu?			
7. Harita renklendirilmesi			
7.1. Haritadaki renkler belirgin ve ayırt edilebiliyor mu?			
7.2. Haritadaki renklerin baskı kalitesi iyi mi?			
HARİTANIN SAYFADA KONUMLANDIRILMASI			
1. Haritanın sayfadaki yeri uygun seçilmiş mi?			
2. Harita sayfada tüm unsurları ile görünüyor mu?			
HARİTADAKİ BİLGİLER			
1. Haritada verilen bilgi ve birimlerin (Dağ, akarsu, yükselti, yerleşme...) işaretlemeleri doğru yapılmış mı?			
2. Haritadaki yer isimleri vb. doğru yazılmış mı?			
3. Haritadaki yazı ve işaretlemeler okunaklı mı?			
4. Haritada verilen bilgiler güncel mi?			
5. Haritanın kaynağı belirtilmiş mi?			
6. Haritanın tarihi belirtilmiş mi?			
7. Ekonomik faaliyetler... gibi özel haritalarda ilgi çekici resim, şekil vb. kullanılmış mı?			
8. Amaca ve sınıf seviyesine göre gereksiz bilgi-ayrıntı var mı?			
ÖĞRETİM PROGRAMINA VE KAZANIMA UYGUNLUK			
1. Kullanılan harita dersin kazanımına uygun mu?			
2. Kullanılan harita yaş grubuna uygun mu?			

EXTENDED ABSTRACT

1. INTRODUCTION

Maps can be used to show the distribution of geographical information obtained in many fields such as industry, mining, tourism, construction works, land location, population and settlement, to analyze and interpret data, and to transfer information about the world to future generations more permanently and widely (Bilgin, 2001; Çalışkan, 2020; Durmuş, 2020; Kidman & Chang, 2023; Sever, 2018). Maps are both used as a teaching tool and an effective and useful tool that facilitates our lives in many areas, concretizes and visualizes subjects. Map skills have been defined by various researchers and their sub-skills have been specified (Brown, 1986; Koç, 2021; McClure, 1992; Muir, 1985; Parker, 2018; Weeden, 2003). Briefly, map skill can be expressed as the ability to use maps. It is a skill that requires a wide scope and high-level thinking skills. Reading and understanding the symbols in various colors and shapes on maps, reading the map, determining the current location and direction using maps, understanding and using the scale of maps, making various measurements (distance, area) on the map, profiling the terrain and creating our own maps using the information we have acquired are important stages of this skill. The features that a map should have are called map elements. There are five basic map elements: map title, scale, map key (map index), geographic coordinate system, map frame (Durmuş, 2020). In addition to these basic map elements, the direction arrow, location map, the source of the map and the projection of the map are other elements in maps (Koç, 2013). There are rules about the representation of each element on maps. Maps used in textbooks should also comply with these rules. Although various studies have been conducted on maps in textbooks, it has been observed that there are few studies that examine the qualities of maps in detail. "Determining the suitability of the quality of maps in middle school social studies textbooks for gaining map skills" constitutes the main subject of this study.

2. METHOD

In this study, social studies textbooks taught in secondary schools were evaluated in accordance with document analysis using a qualitative research approach. The maps in the "People, Places and Environments" learning area of middle school social studies textbooks were analyzed according to the criteria in the Map Review Form given in Appendix 1. One form was marked for each map and the findings were transferred to the computer environment. Then, total frequencies and percentages were calculated for each item at the grade level. Tables were prepared for the measurement values of all main groups and sub-items. The findings presented in tables were supported and discussed with map visuals from the textbook. The frequency and percentage ratios of all maps were calculated and the general characteristics of the maps were revealed. The findings were evaluated in terms of their suitability for the development of map skills.

3. FINDINGS, DISCUSSION AND RESULTS

Maps in secondary school social studies textbooks, map elements (map title and frame, map signs, scale, direction arrow, geographical coordinate information, location map, map coloring), positioning of the maps on the page, information on the map were examined in terms of suitability to the curriculum and learning outcomes. It was observed that 18% of the maps examined did not have a map frame. It has been determined that there are 32% maps in the map signs section that do not meet the preparation criteria in accordance with the data on the map. No fractional scale was used in all maps examined. The proportion of maps that are not suitable for the grade level of the number of map signs is 21%. In the evaluation of geographical coordinate information, it was seen that 82% of the maps examined did not include this information, and the rate of maps that did not include the source of the maps and the date of the map was 86%. One of the stages of developing map skills is understanding symbols (McClure, 1992). Map signs (map index), one of the map elements, were examined and it was concluded that the maps in the textbooks

generally have a map index, although it was seen that the most deficiencies were in this part of the maps (Mercimek, 2021; Uyanık, 2016). According to these data, the lack of a map index on the maps is one of the deficiencies in the maps. Unlike other studies, a more detailed examination of the map index section was made and the following conclusions were reached: It was observed that there were deficiencies in the maps, regarding the symbols and signs given in the map data and map signs section. Attention should be paid to the “clarity of symbols” on the maps (Slomska, 2017, p. 72). In the evaluations regarding the map signs section being clearly visible, the symbols being understandable and readable, the use of all symbols in the signs section on the map, the understandability of the colors used in this section, and their suitability for the grade level, it was seen that a basic element of the maps had inaccuracies. Understanding the information on the map is useful not only in geography but also in daily life (Weeden, 2003). Therefore, it must contain accurate information. When the accuracy of the information and units given on the map and whether the place names were written correctly were examined, it was seen that there were various inaccuracies. The font style and font size used on the map must be aesthetic and readable (Bilgin, 2001; Yıldırım S., 2021). The feature that negatively affects the use of maps is that the writings and markings on the map are not legible. In a study, the font size in simple texts for adults was determined as 9-11 points, while the minimum font size on the map was 6 points (Slomska, 2017). The fact that font sizes smaller than 6 points were used in the maps examined affected their readability. In this regard, the research concluded that the maps in the People, Places and Environments learning area of secondary school social studies textbooks are inadequate in quality and few in number. According to the data obtained, other results are that there are inaccuracies in the information on the maps, the maps are not chosen in accordance with the purpose of the subject, they do not have basic map elements and they are not suitable for the development level of the students. As a result, deficiencies in the maps will negatively affect students, their learning and skill acquisition.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 12.02.2021

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 58

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırmacılardan 1. yazarın araştırmaya katkı oranı %50, 2. yazarın araştırmaya katkı oranı %50'dir.

Yazar 1: Araştırmanın tasarlanması, veri analizi, raporlaştırma.

Yazar 2: Yöntemin belirlenmesi, danışmanlık, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları.

ÇATIŞMA BEYANI (CONFLICT OF INTEREST)

Çalışmanın yazarları araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile bireysel çıkar çatışmasının bulunmadığını beyan ve kabul eder.